

ارزیابی کیفیت محیط شهری (مطالعه موردی: منطقه چهار شهر اردبیل)

حجت ارژنگی^۱، علیرضا محمدی^{۲*}

۱. کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران

۲. دانشیار، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران

(پژوهشی)

(دریافت: ۹۹/۰۵/۰۴ پذیرش: ۹۹/۰۷/۱۴)

<http://dx.doi.org/10.52547/sdge.2.3.1>

چکیده

شهرنشینی شتابان و فقدان آمادگی شهرها برای پذیرش شرایط نوظهور اجتماعی، در بسیاری از کشورهای در حال توسعه به شکل‌گیری محیط‌های شهری با کیفیت پایین منجر شده است. این مسئله، به طور مستقیم بر کیفیت زندگی شهروندان تأثیر گذاشته است. هدف این مقاله، بررسی متغیرهای مؤثر بر رضایتمندی شهروندان از کیفیت محیط شهری در منطقه ۴ شهر اردبیل است. این پژوهش، از نظر هدف کاربردی و توسعه‌ای و از نظر روش انجام، از نوع توصیفی-تحلیلی است. از تعداد ۳۸۲ نفر برای نمونه، پرسشگری به عمل آمده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، از آزمون‌های پارامتری t تک نمونه‌ای و t مستقل، تحلیل رگرسیون چندگانه به روش توأم (Enter)، آزمون واریانس یا F و از آزمون تعقیبی شفه برای بررسی تفاوت بین چند گروه استفاده شده است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهند که، میزان رضایت ساکنان از کیفیت محیط شهری، در سطح پایینی قرار دارد. به طوری که میزان رضایت از کیفیت محیط شهری پایین‌تر از میانه نظری می‌باشد. نتایج آزمون‌های واریانس و t مستقل نشان دادند که نوع شغل، سطح تحصیلات و مدت اقامت بر میزان رضایت از کیفیت محیط شهری تأثیرگذارند. سایر ویژگی‌های شخصی بر میزان رضایتمندی افراد از کیفیت محیط شهری (سن و جنسیت) تأثیرگذار نیستند. همچنین متغیرهای محیط سکونتی به مراتب سهم بیشتری در مقایسه با سایر متغیرها در پیش‌گویی متغیر وابسته دارند.

واژه‌های کلیدی: ارزیابی، کیفیت محیط شهری، رضایتمندی، منطقه ۴، شهر اردبیل.

مقدمه

در دهه‌های اخیر هم زمان با فراگیر شدن مشکلات عدیده شهرها، مفاهیمی چون افزایش کیفیت محیط در ابعاد مختلف اجتماعی و کالبدی و اقتصادی در جهت مقابله با مشکلات فوق مطرح شده‌اند. به طوری که امروزه افزایش کیفیت محیط شهرها یکی از اهداف مهم طرح‌های شهری می‌باشد (تقوایی و همکاران، ۱۳۹۱). با توجه به برآوردن نیازها و انگیزه‌های اساسی انسان در محیط‌های شهری، مفهوم «کیفیت محیط شهری» در ادبیات برنامه‌ریزی شهری جهان رواج و به عنوان یکی از اهداف عالی شهرها مورد توجه قرار گرفت (رفیعیان و همکاران، ۱۳۸۹). در ایران به دنبال افزایش شهرنشینی و سرعت بالای تغییرات در بافت‌های شهری به دلایل مختلف، کیفیت محیط سکونتی در نواحی شهری به شدت تنزل یافته است (رنجبرنیا و همکاران، ۱۳۹۴). آنچه در این میان واضح است این است که تمام مشکلات شهری یک مؤلفه کیفیت محیطی دارند، به عبارت دیگر بسیاری از مشکلات محیطی به سرعت به مشکلات شهری تبدیل خواهند شد. به همین دلیل در سال‌های اخیر توجه به ابعاد پایداری محیطی و کیفیت زندگی و اجتماعات سالم، باعث توجه بیشتر به ابعاد کیفیتی در محیط‌های شهری و سکونتی شده است (ارژنگ، ۱۳۹۰). کیفیت زندگی ساکنین که چندبعدی می‌باشد و عناصر مختلفی را در بر می‌گیرد، در کنش متقابل با محیط زندگی قرار دارد (Pal & Kumar, 2005). بنابراین توسعه‌ی هم زمان ایده‌های کیفیت محیط شهری و شاخص‌های آن، یک فعالیت هدفمند است (Brown, 2003). زیستگاه انسانی هنگامی می‌تواند بیش‌ترین مطلوبیت را برای انسان در برداشته باشد، که انتظارات وی را در ابعاد مختلف، زیست‌محیطی، اجتماعی، کالبدی، اقتصادی و غیره برآورده سازد. چنانچه هر یک از این عوامل، در محیط زندگی یک فرد، فاقد کیفیات مطلوب باشند، بر احساس و ادراک وی از فضا و در نتیجه بر سطح رضایتمندی او از محیط زندگی تأثیرگذار خواهد بود (براتی و کاکاوند، ۱۳۹۲). لذا نگرانی درباره کیفیت

زندگی مدرن از خصوصیات جامعه معاصر است (Pacione, 2003) که می‌تواند تابعی از کیفیت محیط باشد. اهمیت و نقش کیفیت محیط در ابعاد مختلف زندگی، ماهیت ویژه‌ی محیط سکونتی، نقش فزاینده‌ی محیط سکونتی به عنوان مهم‌ترین سکونتگاه انسان و وجود افراد زیادی که به شدت تحت تأثیر شرایط غالب محیط سکونتی خود هستند، اهمیت و ضرورت بررسی این موضوع را در شهرها بیش از پیش نمایان می‌سازد (Rossouw & Pacheco, 2011). از طرفی به نظر می‌رسد ارتقاء کیفیت محیط شهری در ارتقاء میزان رضایتمندی شهروندان از زندگی شهری، کاهش ناهنجاری‌های اجتماعی، وجود حس مالکیت در شهروندان، ارتقاء سطح مشارکت طلبی شهروندان و بروز فضای مطمئن مشارکتی و غیره تأثیر به سزایی دارد. در نتیجه مسئله محیط شهری و ارتقاء کیفیت این مهم از اهمیت بسیاری برخوردار می‌باشد. اهمیت ارزیابی کیفیت محیط شهری نیز از آنجا ناشی می‌شود که اساساً رضایت شهروندان موجب خواهد شد که آن‌ها در انجام امور و مسئولیت‌ها حضور فعال داشته و مشارکت شهروندی به عنوان محور اصلی تصمیم‌گیری مد نظر قرار گیرد، یکی از ابزارهای رسیدن به این اهداف، ارزیابی محیط‌های شهری بر مبنای نظرات ساکنین خود آن منطقه است (سویزی و همکاران، ۱۳۹۴). شهر اردبیل در دهه‌های اخیر تحت تأثیر تحولات شهرنشینی و شهرسازی گوناگونی قرار گرفته است که هر کدام به نوبه خود در مقاطع زمانی مختلف کیفیت محیط شهری را دست‌خوش تغییر کرده‌اند (مهندسین مشاور پارس آریان راود، ۱۳۹۲). در این میان منطقه چهار شهرداری اردبیل، تحت تأثیر توسعه شهری اردبیل در دهه‌های اخیر شاهد غلبه تدریجی مراکز فعالیت و کار، بر بافت‌های سکونتی و فشرده‌ی کالبدی شدید در منطقه شده است، که همین امر تا اندازه زیادی سبب نادیده گرفتن محیط‌های سکونتی و کیفیت محیط شهری در کل شده است. ضرورت پرداختن به این موضوع در منطقه ۴ شهر اردبیل نیز از آنجا ناشی می‌شود که این منطقه عمدتاً تحت تأثیر

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

مفهوم کیفیت محیط شهری

کیفیت محیط را می‌توان به عنوان بخش اساسی از مفهوم گسترده‌تر کیفیت زندگی تعریف کرد (Rivm, 2002). کیفیت محیط شهری عبارت است از شرایط اجتماعی - فرهنگی و کالبدی محیط شهری که نشان‌دهنده‌ی میزان رضایت یا عدم رضایت شهروندان از آن محیط می‌باشد؛ در واقع «یک محیط با کیفیت بالا، حس رفاه و رضایت‌مندی را به جمعیتی که در آن ساکن‌اند به واسطه ویژگی‌هایی که ممکن است فیزیکی، اجتماعی یا نمادین باشند، منتقل می‌کند» (Marans, 2003). کیفیت زندگی ارتباط مستقیم با کیفیت محیط شهری دارد، از این رو می‌توان کیفیت محیط شهری را مفهوم جامع کیفیت زندگی در مقیاس شهر تلقی نمود (Gabriel, 2009) (شکل ۱).

صرفه‌های بیرونی به وجود آمده و شاهد غلبه‌ی تدریجی مراکز فعالیت و کاربری‌های ناسازگار بر بافت‌های سکونت، کمبود نسبی خدمات محله‌ای و همچنین فشردگی کالبدی در منطقه شده، که همین امر تا اندازه زیادی سبب نادیده گرفتن محیط‌های سکونت و کیفیت محیط شهری در این منطقه از شهر اردبیل شده است. همچنین با فرض اینکه هیچ‌گونه مطالعه و ارزیابی در زمینه‌ی کیفیت محیط شهری در شهر اردبیل انجام نگرفته است، به نظر می‌رسد انجام یک ارزیابی اصولی از کیفیت محیط شهری ضروری باشد. با توجه به این مسائل پژوهش حاضر با هدف سنجش کیفیت محیط شهری در منطقه چهار اردبیل بر آن است که با توصیف و تبیین مفهوم کیفیت، ضمن شناسایی مؤلفه‌های مؤثر بر بهبود کیفیت محیط شهری در منطقه مزبور، شاخص‌های تأثیرگذار و چگونگی ارتباط این شاخص‌ها را در محیط شهری منطقه مورد مطالعه بررسی نماید.

شکل ۱: دیاگرام عمومی کیفیت محیط شهری (Gabriel, 2009)

تفاوت‌های زیادی وجود دارد. دیدگاه سیاست‌گذاران بر پایه دو رویکرد متخصص محور و مخاطب محور قرار دارد. رویکرد مخاطب محور بر اساس سطوح متفاوت ادراک محیطی مخاطبی قرار دارد. یعنی از مخاطبان درباره عواملی که می‌تواند بر روی آن‌ها تأثیر بگذارد نظرسنجی می‌شود و بدین وسیله متغیرهای کیفیت محیط استخراج می‌شوند. اما در دیدگاه متخصص محور، نظرات کارشناسان مبنای تصمیمات قرار می‌گیرد (مشکینی و همکاران، ۱۳۹۴). لازم به ذکر است که دیدگاه مخاطب محور ذهنی است، زیرا متکی به ادراکات، مشاهدات و برداشت‌های شخص از محیط خود است. اما دیدگاه کارشناس محور عینی است چرا که

دیدگاه‌ها و نظریه‌های کیفیت محیط شهری

در ارتباط با نظریه‌های کیفیت محیط شهری، رویکردهای مختلفی در روند توسعه و تکمیل مفاهیم کیفیت محیط در نواحی سکونت ارائه شده است. از جمله می‌توان به رویکرد سیاست‌گذاران^۱، دیدگاه روان‌شناختی ادراکی^۲ و رویکرد تحقیق تجربی ساکنان^۳ اشاره کرد.

الف) رویکرد سیاست‌گذاران

این دیدگاه که اغلب از سیاست‌های محیطی کشورها در سطح جهان شکل می‌گیرد با توجه به شرایط غالب اقتصادی، اجتماعی و محیطی مناطق متفاوت است و از یک کشور تا کشور دیگر در رابطه با چگونگی روش‌های برخورد با مسئله کیفیت محیط

بیشتر مقیاس‌ها و ابزارها (استانداردها و مقیاس‌ها) علمی و تکنیکی را شامل می‌شود (Bonaiuto, 2003).

ب) دیدگاه روان‌شناختی ادراکی

آنچه که شهروندان از شهر درک می‌کنند، بخش اعظم علل حرکات و رفتارهایشان را توجیه می‌سازد. این واقعیت باید بیش از پیش در تشریح زندگی فضای شهری و در اقدامات مربوط به بهبود و اصلاح آن مورد توجه قرار گیرد. این بحث به روانشناسی رفتاری مربوط می‌شود. درک محیط شهری، فرایندی ذهنی است که از طریق ارتباط انسان و فضای پیرامون او انجام می‌گیرد. انسان، پیام‌های حسی محیط را دریافت کرده و تصویری از محیط در ذهن خود به وجود می‌آورد. یکی از عوامل مؤثر در شکل‌گیری این تصویر، خاطرات فردی یا جمعی از محیط است. هر چه تعداد فضاهای آشنا در محیط زندگی بیشتر باشد، امکان برقراری ارتباط ساده‌تر خواهد بود (ویسی، ۱۳۹۵). یافتن فضاهای آشنا باعث احساس آرامش و امنیت در محیط خواهد شد. از نظر این رویکرد ارتباط بین شخص محیط توسط هر دو ویژگی‌های شخص و محیط متأثر می‌شود. بدین ترتیب که در ارتباط بین شخص و محیط هم ویژگی‌های شخصی (همچون سن، وضعیت اجتماعی اقتصادی، خصیصه‌های روان‌شناختی و ...) و هم خصیصه‌های محیط (هم چون ارزش‌های موجود در محیط یا ظرفیت ارزشی آن) قابلیت سنجش‌پذیری و ویژگی‌های خاص محیط دخیل می‌باشند. در مورد رابطه محیط و رفتار انسان چهار موضع‌گیری نظری به شرح زیر قابل تشخیص است:

الف. رویکرد اختیاری: محیط هیچ تأثیری بر رفتار انسان ندارد؛

ب. رویکرد امکان‌گر: محیط تأمین‌کننده رفتار انسان و کمی بیش‌تر از آن است؛

ج. رویکرد احتمال‌گرا: به عدم قاطعیت نظام وقوع رفتارهای انسان و محیط عمل طراحان معتقد است ولی فرض می‌کند که اساس رفتار انسان متغیر است؛

د. رویکرد جبری: شاخه‌ای از نظریه تکامل که محیط را تعیین‌کننده اصلی رفتار انسان می‌داند (Lang, 2002).

ج) دیدگاه تحقیقات تجربی

دیدگاه تحقیقات تجربی براساس تحقیقات انجام گرفته در زمینه کیفیت محیطی ادراکی استوار است. به عبارت دیگر، این مرور تنها به مطالعاتی محدود می‌شود که: الف) بر روی کیفیت محیط سکونتی شهری متمرکز شده باشند؛ ب) در آن‌ها رضایتمندی از سکونت معیار غالب ارزیابی باشند؛ ج) مشاهده‌گران ساکنان خود محل باشند و د) محیط‌های سکونتی شهری بر مبنای گستره وسیعی از شاخص‌ها ارزیابی شوند. در این مطالعات، ساکنان در مورد موقعیت و شرایط سکونتی فعلی بر مبنای مجموعه‌ای از شاخص‌های کیفیت مورد سؤال قرار می‌گیرند. این کار یا به وسیله پرسشنامه و یا توسط مصاحبه رودررو انجام می‌گیرد. تحلیل آماری جواب‌های پاسخگویان در تعیین شاخص‌های کیفیت محیطی و یا ارزیابی اهمیت نسبی شاخص‌ها یا مشخصه‌ها با توجه به کیفیت محیطی ادراکی مورد توجه قرار می‌گیرند (Van Poll, 1997). با توجه به رویکردهای معرفی شده، در تحقیق حاضر رویکرد تحقیقات تجربی مورد استفاده قرار گرفته است. مفهوم کیفیت محیط شهری برای نخستین بار در کنفرانس هیئات سازمان ملل در سال ۱۹۷۶ مطرح شد. در این کنفرانس کیفیت محیط شهری مترادف با توسعه‌ی پایدار شهری دانستند (بحرینی، ۱۳۸۶). در اولین مطالعات پژوهشی که در زمینه کیفیت محیط شهری به منظور مطالعه ارزیابی سیستم حمل‌ونقل تندرو بر ناحیه خلیج سانفرانسیسکو انجام شد، به دلیل نبود تعریفی مشخص از کیفیت محیطی اقدام به تعیین معیارهایی شد که براساس آن کیفیت محیط مورد سنجش قرار گرفت (Carp and et al, 1976). در ادامه مطالعات گوناگونی درباره این موضوع در جهان و ایران صورت گرفته که به برخی از آن‌ها اشاره می‌گردد.

جدول ۱: پژوهش‌های انجام گرفته در حیطه موضوع پژوهش

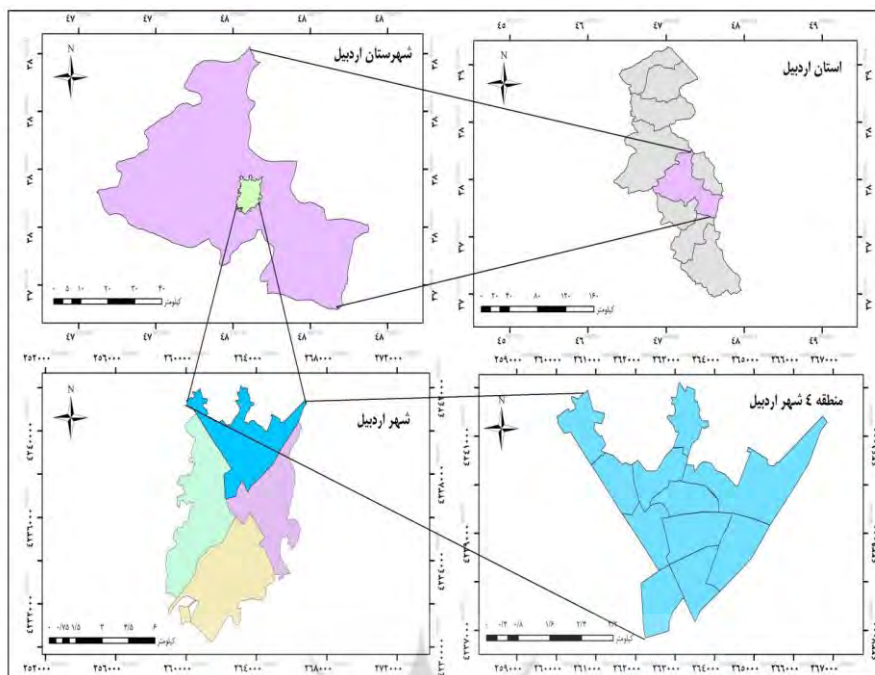
پژوهشگر	سال	نتایج
گابریل	۲۰۰۹	به کیفیت زندگی و پایداری از چارچوب روابط و تناسب میان فرد و محیط توجه شده است. بررسی‌های وی نشان می‌دهد که از نگاه بایسته‌های توسعه پایدار، روان‌شناسی محیطی نقش فزاینده‌ای در تناسب میان افراد و محیط ایفا می‌کند. تناسب افراد و محیط به تعامل‌های میان فرد و محیط او (به ویژه محیط مسکونی) اشاره دارد، درحالی‌که به رضایت‌مندی زندگی فردی و معیارهای عینی زندگی نیز توجه می‌نماید.
داس	۲۰۰۸	چارچوب مفهومی برای ارزیابی کیفیت زندگی شهری پیشنهاد کرده که ارتباط بین محیط و کیفیت زندگی را نشان می‌دهد. این چارچوب محیط خارجی زندگی یعنی بعد عینی را با ادراک افراد از محیط زندگی‌شان یعنی بعد ذهنی ترکیب می‌کند.
سانتوس	۲۰۰۷	به ارزیابی کیفیت ذهنی زندگی در شهر پورتو پرداخته و به این نتیجه دست یافته است که کیفیت محیط می‌تواند بخشی اصلی مفهوم وسیع‌تر (کیفیت زندگی) همانند کیفیت‌های اصلی مانند سلامتی و امنیت در ترکیب با جنبه‌هایی هم چون راحتی و جذابیت تعریف شود.
لطفی و همکاران	۲۰۱۱	ابعاد کالبدی محیط زندگی افراد شامل تعداد نفر در اتاق، تعداد اتاق در واحد مسکونی و غیره را مورد مطالعه قرار داده‌اند و در تحقیقات خود به این نتیجه رسیده‌اند که در سطح محلات این شاخص‌ها از نابرابری ویژه‌ای برخوردارند.
کاهانا و همکاران	۲۰۰۳	مفهوم‌سازی تناسب فرد - محیط را از فرد به زمینه‌های اجتماع با تمرکز بر محله‌ها گسترش می‌دهند. این پژوهشگران تلاش می‌کنند تا مفاهیم متناسب برای درک کیفیت زندگی محله‌ها را مورد توجه قرار دهند و بحث می‌کنند که ویژگی‌های فرد، محیط و تناسب میان آن‌ها عوامل مهمی هستند که رضایت‌مندی مسکونی را رقم می‌زنند.
رنجبرنیا و همکاران	۱۳۹۳	کیفیت محیط شهری به مقدار زیادی به کیفیت زیرساخت‌ها و مدیریت مناسب آن‌ها بستگی دارد. همچنین کیفیت ذهنی محیط افراد، متأثر از فاکتورهای فردی، اجتماعی - اقتصادی و جمعیت شناختی می‌باشد.
سلیمانی و محمودی	۱۳۹۳	شهرسازی نمی‌تواند تضمینی برای کیفیت بالای محیط محله‌ها باشد و کیفیت بالای محیط محله‌ها را ساکنان محله و نحوه ادراک محیطی آنان و تصور ذهنی‌شان از محله تعیین می‌کند.
مشکینی و همکاران	۱۳۹۳	با توجه به ویژگی‌های خاص شهرهای کوچک از لحاظ اجتماعی و روابط بین ساکنین، ویژگی کیفیت محتوایی از وضعیت مناسبی در این شهرها برخوردار بوده است. در بین مؤلفه‌های مؤثر بر کیفیت محیط شهری در مجموع کیفیت محیط سکونتی بالاترین رتبه را به خود اختصاص داد.
نصیری و همکاران	۱۳۹۵	نتایج تحقیق نشان می‌دهد که وضعیت کیفیت محیط شهری در منطقه مورد مطالعه در اکثر شاخص‌های بررسی شده با وضعیت مطلوب از دید ساکنان فاصله زیادی دارد و تنها در برخی شاخص‌ها نظیر فضای سبز، حمل‌ونقل، بهداشت و درمان در حد مطلوب ارزیابی شده است.

طول شرقی از نصف‌النهار گرینویچ با ارتفاع متوسط ۱۴۰۰ متر از سطح دریا قرار گرفته است. براساس آخرین گزارشات سال ۱۳۹۳ شهرداری اردبیل، جمعیت آن ۴۹۶۹۷۳ نفر بوده و مساحتی برابر ۶۲۷۱ هکتار داشته است. براساس تقسیمات کالبدی، شهر اردبیل دارای چهار منطقه و ۴۴ ناحیه شهری است. منطقه مورد مطالعه در این پژوهش منطقه چهار شهرداری اردبیل است که با جمعیت ۱۱۵۰۰۰ نفر می‌باشد. این منطقه در شرایط کنونی مطابق با مرزهای مصوب و رسمی به یازده ناحیه تفکیک و مرزبندی شده است (مهندسین مشاور پارس آریان راود، ۱۳۹۲) (شکل ۲).

کیفیت محیط شهری از مؤلفه‌های اصلی شکل‌دهنده به شهر (کالبد، محیط‌زیست، اقتصاد و جامعه) قرار دارد. ارتقای محیط و شرایط هر کدام از این مؤلفه‌ها، به ایجاد شهرهای سامانمند، پاک و زیست‌پذیر، خلاق و پویا، سرزنده و عادلانه می‌انجامد. چنین شهری، به ارتقای کیفیت زندگی شهروندان یاری می‌رساند و در نهایت به ارتقای احساس رضایت‌مندی و خوشبختی از زندگی در یک شهر، منتهی می‌شود (صرافی و محمدی، ۱۳۹۶).

معرفی محدوده مطالعه

شهر اردبیل در شمال غرب ایران بین مدارهای ۱۱° تا ۳۸° ۱۸' عرض شمالی و ۴۸° ۲۰' تا ۴۸° ۱۴' طول شرقی قرار دارد.

شکل ۲: موقعیت محدوده مورد مطالعه

مواد و روش تحقیق

نوع پژوهش، از نظر هدف کاربردی و توسعه‌ای، از لحاظ روش انجام تحقیق، توصیفی-تحلیلی می‌باشد. چارچوب نظری با استفاده از روش کتابخانه‌ای و مرور ادبیات مربوط به کیفیت محیط انجام شده است. در این راستا روش‌ها و شاخص‌هایی که در رابطه با کیفیت محیط وجود داشت، مورد بررسی قرار گرفت و در نهایت شاخص‌های موثر بر رضایت‌مندی شهروندان جهت رسیدن به هدف پژوهش انتخاب شده است. ویژگی‌های سن، جنس، سطح تحصیلات و شغل به عنوان ویژگی‌های فردی و مستقل در این راستا شناسایی شده‌اند، تا تأثیرشان بر رضایت‌مندی از کیفیت محیط مورد تحلیل قرار گیرد. براساس شاخص‌ها و زیر شاخص‌هایی در پنج سطح استخراج گردید. بر همین مبنا، سؤالاتی در قالب پرسشنامه تدوین شد و کیفیت

محیط شهری توسط ساکنین مورد ارزیابی قرار گرفت اطلاعات استخراج شده از پرسشنامه با استفاده از روش آزمون‌های پارامتری t تک نمونه‌ای و t مستقل، واریانس تحلیل رگرسیون چندگانه به روش توأم (Enter)، آزمون واریانس یا F در مرحله دوم آن از آزمون تعقیبی شفه جهت بررسی تفاوت بین چند گروه استفاده شده است. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران برای منطقه ۴ و با ضریب اطمینان ۹۵ درصد و همچنین با در نظر گرفتن فرضیه حداکثر ناهمگنی ($p=q=0/5$) برابر ۳۸۲ برآورد. در این راستا نمونه‌گیری از جامعه آماری به روش نمونه‌گیری احتمالی ساده استفاده شد که از ارزش علمی نیز برخوردار می‌باشد. همچنین براساس سهم درصدی نواحی از جمعیت منطقه پرسشنامه‌ها در میان آن‌ها توزیع شد. قابل ذکر است افراد پرسش شونده بین سنین ۱۸ تا ۶۰ سال قرار دارند (جدول ۲).

جدول ۲: سهم درصدی نواحی از توزیع پرسشنامه‌ها

ناحیه	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	جمع
حجم نمونه	۲۵	۴۰	۳۶	۳۳	۳۲	۳۵	۳۸	۳۴	۳۷	۳۶	۲۶	۳۸۲
درصد	۹.۱۶	۱۰.۴۷	۹.۴۲	۸.۶۳	۸.۳۷	۹.۱۶	۹.۹۴	۸.۹۰	۹.۶۸	۹.۴۲	۶.۸۰	۱۰۰

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۶

توسعه پایدار محیط جغرافیایی

در بررسی روایی پرسشنامه از روایی صوری (ذهنی)، نظرات کارشناسان و مطابقت با مطالعات قبلی استفاده شده است. برای پایایی ابزار سنجش نیز از شیوه پیش‌آزمون و محاسبه آلفای کرونباخ استفاده شده است.

عدد به دست آمده از محاسبه آلفا برای ۴۰ پرسشنامه مقدماتی (۰/۷۹) می‌باشد که بیشتر از حداقل تعریف شده برای آلفا (۰,۷) می‌باشد. شاخص‌ها و زیر شاخص‌های پژوهش در جدول ۳ آورده شده است.

جدول ۳: شاخص‌ها و زیر شاخص‌های سنجش کیفیت محیطی

شاخص	زیر شاخص	شاخص	زیر شاخص
زیست محیطی	وجود پارک‌های محله‌ای	اقتصادی	وجود قشرهای مختلف اقتصادی (سطوح درآمدی مختلف)
	برخورداری محله از فضای سبز و فضای باز کافی		خودکفایی منطقه (تأمین نیازهای روزانه ساکنین)
	وجود فضای سبز به صورت سلسله مراتبی		درآمدزایی منطقه
	عدم وجود آلودگی (هوا، آب و خاک و...)		اشتغال ساکنین
	رعایت بهداشت و پاکیزگی محله		
	تفکیک اولیه در داخل منازل		
بازیافت زباله از طریق تفکیک و فروش			
اجتماعی و فرهنگی	وجود تعاملات اجتماعی قوی میان ساکنین (به خصوص روابط همسایگی)	کالبدی	تأمین مسکن مناسب برای اقشار مختلف
	سطح پایین جرایم و برقراری امنیت		وجود تراکم برای جلوگیری از اشتغال زمین
	نظارت اجتماعی ساکنین		طراحی مناسب برای کاهش مصرف انرژی
	وجود فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی (برای گروه‌های مختلف سنی)		وجود کاربری در مقیاس هر محله
	وجود هویت فرهنگی یا تاریخی در محله		وجود خدمات عمومی (مدارس، درمانگاه و...)
	احساس تعلق ساکنین به محله		وجود مرکز محله قوی و پاسخگوی نیازهای محلی در هر محله
	احساس مسئولیت ساکنین در قبال حفاظت از محله خود		رعایت سلسله‌مراتب دسترسی
	توجه به میراث‌های تاریخی و فرهنگی محله		وجود فضای پیاده و مخصوص دوچرخه در سراسر منطقه
	حضور فعال زنان، کودکان و سالمندان در فضای عمومی محله		حداقل دسترسی‌های سواره در داخل منطقه
	مشارکت ساکنین در تصمیم‌گیری و اجرای برنامه‌های مربوط به محله		حمل و نقل عمومی مناسب
محیط سکونت	حضور فعالیت‌های مناسب شبانه	اندازه و تسهیلات مسکن	تأمین زیرساخت‌های مناسب (تأسیسات و تجهیزات شهری)
			مدیریت مناسب آب و فاضلاب
			تأمین مسکن مناسب برای اقشار مختلف
			وجود تراکم برای جلوگیری از اشتغال زمین

یافته‌های تحقیق

آزمون برازندگی توزیع نرمال داده‌ها (کلموگروف اسمیرنوف): قبل از گرفتن آزمون لازم است که نرمال بودن توزیع داده‌های مربوطه مورد بررسی قرار گیرد. جهت بررسی نرمال بودن توزیع داده‌ها از چندین روش می‌توان استفاده نمود. که مهم‌ترین این روش‌ها، آزمون

کلموگروف- اسمیرنوف است. در این راستا آزمون کلموگروف- سمیرونوف نیز کل توزیع را با یک توزیع نرمال مقایسه می‌کند و معناداری توزیع نرمال را بیان می‌کند که اگر معنادار نباشد یعنی توزیع نرمال است (جدول ۴).

جدول ۴: آزمون نرمال بودن توزیع داده‌ها

نرمال بودن	معناداری	درجه آزادی	آزمون کلموگروف اسمیرنوف
سنجش کیفیت محیط شهری	۰/۱۲۴	۳۸۲	آماره ۱/۹۳۵

مأخذ: یافته‌های مستخرج از پرسشنامه، ۱۳۹۶

بحث و نتیجه گیری

نتایج آزمون کولموگروف- اسمیرنوف (جدول ۲) نشان می‌دهد که زمینه برای آزمون‌های پارامتریک (t و f) فراهم است چرا که آزمون نرمال بودن توزیع داده‌ها (کولموگروف اسمیرنوف) برای متغیرهای سنجش کیفیت محیط شهری معنی‌دار نیست، یعنی داده‌های مربوط به متغیرهای کیفیت محیط شهری دارای توزیع نرمالی هستند. برای ارزیابی رضایت از ویژگی‌های مورد بررسی از آزمون t یک طرفه استفاده کرده‌ایم. به این ترتیب که اگر فرض کنیم X یک متغیر تصادفی بیانگر ویژگی مورد بررسی باشد، داشتن رضایت را می‌توان معادل گزاره $(\mu > \alpha)$ که در آن μ مجموع X است، دانست. از این نظر انجام آزمون فرض‌های

$$\begin{cases} H_0 & \mu \leq a \\ H_1 & \mu > a \end{cases}$$

اگر منجر به رد فرض H_0 شود، می‌توان داشتن رضایت را نتیجه گرفت. در زیر نتایج این آزمون به طور جداگانه برای هر یک از شاخص‌ها نشان داده می‌شود. همان طور که مشخص است، کیفیت محیط شهری در سطح سوم مدل، از سه شاخص تشکیل شده است که عبارت‌اند از: ویژگی‌های کالبدی، ویژگی‌های کارکردی و ویژگی‌های محتوایی. در زیر یافته‌های تحلیلی تحقیق به طور جداگانه برای هر کدام از آن‌ها توصیف می‌شود.

۱. ویژگی‌های کالبدی: نتایج آزمون برای کیفیت ویژگی‌های فضایی و شاخص‌های آن نشان می‌دهد که رضایت از کیفیت همه شاخص‌های کالبدی رابطه معنی‌داری وجود دارد.
۲. ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی: نتایج این آزمون برای ویژگی‌های فضایی و شاخص‌های آن نشان می‌دهد که رضایت از وجود هویت فرهنگی یا تاریخی در محله رابطه معنی‌داری وجود ندارد. در مقابل، بین بقیه زیرشاخص‌ها رابطه معنی‌داری وجود دارد.
۳. ویژگی‌های زیست‌محیطی: نتایج آزمون برای کیفیت ویژگی‌های فضایی و شاخص‌های آن نشان می‌دهد که رضایت از کیفیت همه شاخص‌های زیست‌محیطی رابطه معنی‌داری وجود دارد.
۴. ویژگی‌های اقتصادی: نتایج آزمون برای کیفیت ویژگی‌های فضایی و شاخص‌های آن نشان می‌دهد که رضایت از کیفیت همه شاخص‌های اقتصادی رابطه معنی‌داری وجود دارد.
۵. مجموع محیط شهری: نتایج آزمون برای کیفیت محیط شهری و شاخص‌های آن نشان می‌دهد که به طور کلی رضایت از کیفیت هر سه شاخص (کالبدی، زیست‌محیطی، فرهنگی و اجتماعی و اقتصادی) رابطه معناداری وجود دارد.
۶. محیط سکونت: نتایج آزمون برای کیفیت محیط سکونت و شاخص‌های آن نشان می‌دهد که تنها رضایت

از کیفیت هزینه واحدهای مسکونی رابطه معنی داری وجود ندارد. در مقابل، رضایت از کیفیت سه شاخصه دیگر (اندازه و تسهیلات مسکن، شرایط درونی و بیرونی مسکن) رابطه معنی داری وجود دارد (جدول ۵).

جدول ۵: نتایج آزمون t تک نمونه‌ای برای هر یک از شاخص‌ها و زیر شاخص‌ها

شاخص‌ها	آماره		نتایج آزمون	
	آماره t	P-value		
ویژگی‌های کالبدی	-۹/۳۲	۱/۰۰۰	H ₀ رد	
ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی	-۱۵/۷۵	۱/۰۰۰	H ₀ رد	
ویژگی‌های زیست محیطی	-۲۲/۳۵	۱/۰۰۰	H ₀ رد	
ویژگی‌های اقتصادی	۲۸/۱۵-	۱/۰۰۰	H ₀ رد	
کیفیت محیط شهری	-۲۸/۵۸	۱/۰۰۰	H ₀ رد	
محیط سکونتی	اندازه و تسهیلات مسکن	-۲۱/۱۱	۱/۰۰۰	H ₀ رد
	هزینه واحد مسکونی	۲/۷	۰/۰۳۵	H ₀ قبول
	شرایط درونی مسکن	-۱۴/۱۱	۱/۰۰۰	H ₀ رد
	شرایط بیرونی مسکن	-۱۳/۴۷	۱/۰۰۰	H ₀ رد
	محیط سکونتی	-۱۹/۶۷	۱/۰۰۰	H ₀ رد
کیفیت محیط سکونتی	۱۶/۲۸	۱/۰۰۰	H ₀ رد	
کیفیت محیط شهری منطقه ۴	۲۹/۸۸	۱/۰۰۰	H ₀ رد	

منبع: یافته‌های مستخرج از پرسشنامه، ۱۳۹۶

سن افراد نمونه تحقیق و ارزیابی وضعیت رضایتمندی از کیفیت محیط شهری

برای انجام آزمون واریانس لازم است آزمون لون مورد بررسی قرار گیرد، از همین رو و با توجه به نتایج آزمون لون می‌توان گفت که گروه‌های مورد بررسی در خصوص سن از واریانس مساوی برخوردارند، چرا که سطح معنی داری بزرگ‌تر از ۰/۰۵ است (۰/۲۹). حال با توجه به نرمال بودن توزیع داده‌ها و مساوی بودن واریانس گروه‌ها، زمینه برای آزمون واریانس یا f (مقیاسه میانگین طبقات متغیر) فراهم شده است (جدول ۶).

تأثیر ویژگی‌های شخصی بر رضایتمندی از کیفیت محیط شهری

یکی از اهداف این پژوهش، بررسی تأثیر ویژگی‌های شخصی بر روی رضایتمندی ساکنان از کیفیت محیط شهری است. چرا که ارزیابی می‌تواند متأثر از فاکتورهای فردی، اجتماعی - اقتصادی و جمعیت‌شناختی باشد. در این راستا آنالیز واریانس یک طرفه می‌تواند به تشخیص معناداری تفاوت خصوصیات شخصی، اجتماعی - اقتصادی و جمعیت‌شناختی پاسخگویان در خصوص ارزیابی از کیفیت محیط شهری کمک کند.

جدول ۶: آزمون همگنی واریانس‌های گروه سنی (لون)

سطح معناداری	درجه آزادی درون گروهی	درجه آزادی بین گروهی	آماره لون
۰/۲۹	۳۷۹	۳	۱.۳۲

مأخذ: یافته‌های مستخرج از پرسشنامه، ۱۳۹۶

نتایج حاصل از آزمون تحلیل واریانس یک طرفه نشان می‌دهد که گروه‌های سنی رضایتمندی ساکنان از کیفیت محیط شهری را تحت تأثیر قرار نمی‌دهند یا به عبارتی بین گروه‌های سنی ساکنان با رضایتمندی آن‌ها

از کیفیت محیط شهری به لحاظ آماری تفاوت معناداری وجود ندارد. چرا که سطح معنی داری به دست آمده از آزمون واریانس (برابر با ۰/۱۸۱) بزرگتر از ۰/۰۵ است (جدول ۷).

جدول ۷: تحلیل واریانس تفاوت گروه سنی در رضایتمندی از کیفیت محیط شهری

سطح معنی داری	آماره f	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	بین گروهی
		۰/۳۰۲	۳	۲/۲۳	
۰/۰۰۷	۱/۵۷	۰/۱۸۹	۳۷۹	۲۷/۲۷	درون گروهی
			۳۸۲	۲۹/۵۰	کل

مأخذ: یافته‌های مستخرج از پرسشنامه، ۱۳۹۶

شغل افراد نمونه تحقیق و ارزیابی وضعیت رضایتمندی از کیفیت محیط شهری

جدول ۸: آزمون همگنی واریانس‌های گروه سنی (لون)

سطح معناداری	درجه آزادی درون گروهی	درجه آزادی بین گروهی	آماره لون
۰/۴۵	۳۷۹	۳	۳/۷۹

مأخذ: یافته‌های مستخرج از پرسشنامه، ۱۳۹۶

دست آمده از آزمون واریانس (برابر با ۰/۰۰۰) کوچکتر از ۰/۰۵ است. حال که آزمون f معنادار است، لازم است تا جهت مقایسه گروه‌های شغلی پاسخگویان با رضایتمندی آن‌ها از آزمون تعقیبی شفه (scheffe) استفاده شود (جدول ۹).

نتایج حاصل از آزمون تحلیل واریانس یک طرفه نشان می‌دهد که نوع شغل افراد میزان رضایتمندی ساکنان از کیفیت محیط شهری را تحت تأثیر قرار می‌دهد، یا به عبارتی بین نوع شغل ساکنان با رضایتمندی آن‌ها از کیفیت محیط به لحاظ آماری تفاوت معناداری وجود دارد. چرا که سطح معنی داری به

جدول ۹: تحلیل واریانس تفاوت گروه‌های شغلی در خصوص کیفیت محیط شهری

سطح معنی داری	آماره f	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	بین گروهی
		۰/۵۶۸	۳	۳/۲۴	
۰/۰۰۰	۳/۱۲	۰/۱۸۷	۳۷۵	۳۵/۲۵	درون گروهی
			۳۷۸	۳۸/۴۹	کل

مأخذ: یافته‌های مستخرج از پرسشنامه، ۱۳۹۶

محیط شهری برابر ۲/۲۵ و میانگین افراد بازنشسته ۲/۷۸ بوده است. به عبارتی افراد بازنشسته وضعیت کیفیت محیط شهری را مناسب تر ارزیابی نموده‌اند و رضایتمندی بیشتری داشته‌اند و با ارزیابی افراد بیکار تفاوت معناداری در سطح اطمینان ۹۵ درصد دارند (جدول ۱۰).

نتایج حاصل از آزمون شفه (جدول ۹) هم نشان داد تفاوت اصلی از دیدگاه افراد نمونه تحقیق در خصوص کیفیت محیط شهری در گروه‌های شغلی بین افراد بازنشسته با افراد بیکار است. چرا که تفاوت بیشتر، بین میانگین این دو گروه سنی محاسبه شده است. میانگین دیدگاه افراد بیکار در خصوص رضایتمندی از کیفیت

جدول ۱۰: ارزیابی گروه‌های شغلی از کیفیت محیط شهری با استفاده از آزمون شفه

متغیر	نوع	تعداد	میانگین
	بیکار	۴۲	۲/۲۵
	محصل	۵۴	۲/۵۱
	کارمند	۶۰	۲/۷۴
شغل	آزاد	۱۹۳	۲/۷۹
	بازنشسته	۲۹	۲/۸۷

مأخذ: یافته‌های مستخرج از پرسشنامه، ۱۳۹۶

سطح تحصيلات افراد نمونه تحقيق و ارزیابی وضعیت رضایتمندی از کیفیت محیط شهری

جدول ۱۱: آزمون همگنی واریانس‌های گروه سنی (لون)

سطح معناداری	درجه آزادی درون گروهی	درجه آزادی بین گروهی	آماره لون
۰/۴۲	۳۷۹	۳	۰/۹۹

مأخذ: یافته‌های مستخرج از پرسشنامه، ۱۳۹۶

آن‌ها از کیفیت محیط به لحاظ آماری تفاوت معناداری وجود دارد. چرا که سطح معنی‌داری به دست آمده از آزمون واریانس (برابر با ۰/۰۴۵) کوچک‌تر از ۰/۰۵ است.

نتایج حاصل از آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه نشان می‌دهد که سطح تحصيلات رضایتمندی ساکنان از کیفیت محیط شهری را تحت تأثیر قرار می‌دهد، یا به عبارتی بین سطح تحصيلات ساکنان با رضایتمندی

جدول ۱۲: تحلیل واریانس تفاوت سطح تحصيلات در خصوص کیفیت محیط شهری

مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آماره f	سطح معنی‌داری
۱/۷۶	۳	۰/۳۵۳		
۳۷/۰۰۳	۳۷۹	۰/۱۹۱	۱/۸۵	۰/۰۴۵
۳۸/۷۷	۳۸۲			

مأخذ: یافته‌های مستخرج از پرسشنامه، ۱۳۹۶

جنسیت (زنان و مردان) با توجه به اینکه از دو گروه تشکیل می‌شود، به همین دلیل نمی‌تواند وارد آزمون واریانس شود. در نتیجه از آزمون t مستقل برای بررسی تأثیر متغیر سن بر رضایتمندی استفاده شد. آزمون t مستقل آزمونی است که برای مقایسه دو گروه مستقل مورد استفاده قرار می‌گیرد.

جنسیت افراد نمونه تحقيق و ارزیابی وضعیت رضایتمندی از کیفیت محیط شهری

از آنجا که آزمون تحلیل واریانس (ANOVA) یک آزمون پارامتری می‌باشد که در آن به بررسی واریانس بیش از دو جامعه پرداخته می‌شود بنابراین متغیر

جدول ۱۳: سنجش تفاوت میانگین مقوله‌ها در متغیر جنسیت با استفاده از آزمون t مستقل

متغیر	مقوله	فراوانی	میانگین	انحراف متغیر	اختلاف میانگین	مقدار آماره t	سطح معناداری
جنسیت	زن	۱۴۲	۲/۸۲	۰/۴۳۵	۰/۰۰۵	۰/۰۲۹	۰/۲۱
	مرد	۲۴۰	۲/۸۱	۰/۵۶۷			

مأخذ: یافته‌های مستخرج از پرسشنامه، ۱۳۹۶

واقع در متغیر جنسیت بین نظرات زن‌ها و مردها تفاوت معناداری وجود ندارد، یعنی جنسیت افراد نمونه روی رضایتمندی افراد تأثیری ندارد.

مدت اقامت در محله و برداشت آن‌ها از کیفیت محیط شهری

با توجه به جدول ۱۳ آزمون t مستقل نشان می‌دهد که در متغیر جنسیت بین میانگین نظرات دو گروه مردان و زنان در خصوص رضایتمندی از کیفیت محیط شهری با توجه به اختلاف میانگین اندک و مقدار آماره t کوچک‌تر از ۱/۹۶ و سطح معنی‌داری بزرگ‌تر از ۰/۰۵، تفاوت معناداری بین نظرات در گروه‌ها وجود ندارد.

جدول ۱۴: آزمون همگنی واریانس‌های مدت اقامت (لون)

سطح معناداری	درجه آزادی درون گروهی	درجه آزادی بین گروهی	آماره لون
۰/۴۱	۳۷۷	۳	۱/۸۷

مأخذ: یافته‌های مستخرج از پرسشنامه، ۱۳۹۶

جدول ۱۵: تحلیل واریانس تفاوت مدت اقامت در خصوص کیفیت محیط شهری

مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آماره f	سطح معنی‌داری
۱/۷۶	۳	۰/۳۵۳	۲/۰۱۱	۰/۰۱۲
۳۷/۰۰۳	۳۷۷	۰/۱۹۱		
۳۸/۷۷	۳۸۰			

مأخذ: یافته‌های مستخرج از پرسشنامه، ۱۳۹۶

نتایج حاصل از آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه نشان می‌دهد که بین مدت اقامت در محله با برداشت آن‌ها از کیفیت محیط شهری به لحاظ آماری تفاوت وجود دارد. به نحوی که مقدار آزمون F برابر با ۲/۰۱۱ و سطح معناداری برآورد شده قابل قبول است.

نتایج حاصل از آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه نشان می‌دهد که بین مدت اقامت در محله با برداشت آن‌ها از کیفیت محیط شهری به لحاظ آماری تفاوت وجود دارد. به نحوی که مقدار آزمون F برابر با ۲/۰۱۱ و سطح معناداری برآورد شده قابل قبول است.

جدول ۱۶: میزان کیفیت محیط شهری بر حسب مدت اقامت در محله پاسخگویان با استفاده از آزمون‌های شفه

میانگین	تعداد	مدت اقامت در محله
۲/۵۱	۵۱	کمتر از دو سال
۲/۵۴	۸۸	بین دو تا پنج سال
۲/۸۲	۱۳۳	بین پنج تا ده سال
۲/۷۴	۱۰۸	بیشتر از ده سال

مأخذ: یافته‌های مستخرج از پرسشنامه، ۱۳۹۶

شخصی در رضایتمندی افراد از کیفیت محیط شهری (سن و جنسیت) تأثیر گزار نبوده‌اند.

سنجش میزان تأثیر هر کدام از متغیرها بر رضایتمندی از کیفیت محیط شهری

برای تعیین متغیرهای مؤثر در رضایتمندی، از تحلیل رگرسیون چندگانه (مدل Enter) استفاده شده است. رضایتمندی به عنوان متغیر وابسته و متغیرهای چهارگانه تحقیق (ویژگی‌های کالبدی، فرهنگی - اجتماعی، زیست‌محیطی، اقتصادی و محیط سکونت) هم به عنوان متغیرهای مستقل یا پیش‌بینی کننده استفاده شده‌اند. در این راستا رگرسیون چندگانه نشان می‌دهد که حدود ۷۶/۵ درصد واریانس رضایتمندی را متغیرهای نه‌گانه تحقیق تبیین می‌کنند.

نتایج حاصل از آزمون‌های Scheffe نشان می‌دهد که افراد با مدت بین پنج تا ده سال در محله با میانگین ۲/۸۲ برداشت بهتری نسبت به سایر افراد در رابطه با کیفیت محیط شهری بیان می‌دارند و افراد با مدت اقامت کمتر از دو سال در محله، میزان رضایت کمتری در رابطه با کیفیت محیط شهری نسبت به سایر افراد بیان می‌دارند. در نهایت با توجه به نتایج آزمون واریانس و t مستقل برای تحلیل ویژگی‌های اثرگذار بر رضایتمندی می‌توان گفت که در ارزیابی رضایتمندی ساکنان از کیفیت محیط شهری، متغیرهای نوع شغل، سطح تحصیلات و مدت اقامت تأثیرگذار بوده است، در واقع بین ارزیابی از کیفیت محیط شهری، تفاوت معنی‌داری بین آن‌ها وجود دارد. سایر ویژگی‌های

جدول ۱۷: خلاصه‌ای از نمای کلی مدل رگرسیون چندگانه

ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	سطح خطای متغیر تعیین
۰/۷۵۶	۰/۷۶۵	۰/۷۲۴	۰/۷۰۸۷۵

مأخذ: یافته‌های مستخرج از پرسشنامه، ۱۳۹۶

بنابراین می‌توان گفت که مدل علی به دست آمده ۲۳/۵ درصد از واریانس متغیر وابسته را تبیین نمی‌کند. این ۲۳/۵ درصد تبیین نشده به عواملی بر می‌گردد که در این تئوری به آن اشاره نشده است و از دید محقق پنهان مانده‌اند که شناسایی این متغیرها نیاز به پژوهش دیگری دارد که به محققان بعدی در این زمینه پیشنهاد می‌گردد شرایط محلات مورد بررسی را بیشتر مدنظر قرار دهند.

همان طور که از جدول بر می‌آید مقدار ضریب تعیین برابر ۰/۷۶۵ می‌باشد. یعنی ۷۶/۵ درصد از مجموع تغییرات متغیر وابسته توسط مدل تحلیلی فوق تبیین می‌شود. از طریق R^2 می‌توان ضریب خطا یا مقدار e را نیز محاسبه کرد.

$$R^2 = 1 - e^2$$

$$0.765 = 1 - e^2$$

$$1 - 0.765 = e^2 = 0.235$$

جدول ۱۸: تحلیل واریانس رگرسیون (ANOVA) به منظور قطعیت وجود رابطه خطی بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل

مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آماره f	سطح معناداری
۱۷۱/۲۶	۳	۱۸/۰۳		
۱۰۲/۷۱	۲۷۹		۳۷/۲۴	۰/۰۰۰
۲۷۳/۹۸	۳۸۲	۰/۶۵۸		

مأخذ: یافته‌های مستخرج از پرسشنامه، ۱۳۹۶

استفاده شد و نتایج آن نشان داد که رابطه خطی بین متغیرهای مستقل از یک سو و متغیر وابسته از سوی دیگر وجود دارد، چرا که در این خصوص معناداری آزمون واریانس برابر با ۰/۰۰ می باشد (جدول ۱۶). در این راستا جدول ۱۹ متغیرهای وارد شده به معادله رگرسیون برای تبیین رضایتمندی را نشان می دهد.

برای بررسی اثرات متغیرهای تحقیق بر ارزیابی رضایتمندی با استفاده از رگرسیون چندگانه ابتدا به منظور بررسی معنادار بودن رگرسیون، از تحلیل واریانس رگرسیون (ANOVA) به منظور قطعیت وجود رابطه خطی بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل

جدول ۱۹: متغیرهای وارد شده به معادله رگرسیون برای تبیین رضایتمندی

متغیر	ضریب B	ارزش Beta	رتبه اثرگذاری متغیرها	آماره T	سطح معناداری
(ثابت) Constant	۰/۸۶۵	-	-	-۳/۱۱	۰/۰۱۲
محیط سکونتی	۰/۸۵۶	۰/۶۴۹	۱	۱۲/۲۰	۰/۰۰۰
ویژگی های زیست محیطی	۰/۳۹۴	۰/۲۵۲	۲	۱/۹۱۶	۰/۰۵۷
ویژگی کالبدی	۰/۲۳۱	۰/۱۷۳	۳	۱/۴۳۴	۰/۱۷۸
ویژگی های فرهنگی و اجتماعی	۰/۱۵۸	۰/۱۲۷	۴	۱/۱۷۰	۰/۲۰۲
ویژگی های اقتصادی	۰/۱۳۹	۰/۱۱۷	۵	۱/۳۱	۰/۲۶۱

مأخذ: یافته های مستخرج از پرسشنامه، ۱۳۹۶

سایر ویژگی های شخصی در رضایتمندی افراد از کیفیت محیط شهری (سن و جنسیت) تأثیرگذار نبوده اند. در مورد اهمیت و نقش متغیرهای مستقل در پیش گویی معادله رگرسیون با استفاده از مقادیر Beta نشان داد که متغیرهای محیط سکونتی به مراتب سهم بیشتری در مقایسه با سایر متغیرها در پیش گویی متغیر وابسته دارند، به گونه ای که یک واحد تغییر در انحراف متغیر ویژگی سکونتی باعث می شود تا انحراف متغیر وابسته (رضایتمندی) به اندازه ۶۴/۹ درصد تغییر کند. در حالی که یک واحد تغییر در انحراف متغیر ویژگی های اقتصادی تنها باعث می شود تا انحراف معیار متغیر وابسته به اندازه ۱۱/۷ درصد تغییر نماید. در یک نتیجه گیری کلی می توان اذعان نمود که میزان رضایت ساکنان منطقه ۴ شهر اردبیل از کیفیت محیط شهری در سطح پایینی قرار دارد. به طوری که کیفیت محیط شهری منطقه ۴ پایین تر از میانه نظری می باشد. در تبیین پایین بودن کیفیت محیط شهری منطقه ۴ می توان اذعان نمود که با توجه به بررسی های میدانی مشخص شد ساکنان نسبت به تعدادی از ویژگی های مؤثر بر کیفیت محیط شهری ناراضی هستند و یا در برخورداری از آن ها با مسائل و مشکلاتی مواجه هستند.

در مورد اهمیت و نقش متغیرهای مستقل در پیش گویی معادله رگرسیون باید از مقادیر Beta استفاده کرد. بزرگ بودن مقدار Beta نشان دهنده اهمیت نسبی و نقش آن در پیش گویی متغیر وابسته است. بنابراین از جدول ۱۹ می توان استنباط کرد متغیرهای محیط سکونتی به مراتب سهم بیشتری در مقایسه با سایر متغیرها در پیش گویی متغیر وابسته دارند، به گونه ای که یک واحد تغییر در انحراف متغیر ویژگی سکونتی باعث می شود تا انحراف متغیر وابسته (رضایتمندی) به اندازه ۶۴/۹ درصد تغییر کند. در حالی که یک واحد تغییر در انحراف متغیر ویژگی های اقتصادی تنها باعث می شود تا انحراف معیار متغیر وابسته به اندازه ۱۱/۷ درصد تغییر نماید.

بحث و نتیجه گیری

نتایج آزمون واریانس و t مستقل برای تحلیل ویژگی های اثرگذار بر رضایتمندی می توان گفت که در ارزیابی رضایتمندی ساکنان از کیفیت محیط شهری، متغیرهای نوع شغل، سطح تحصیلات و مدت اقامت تأثیرگذار بوده است، در واقع بین ارزیابی از کیفیت محیط شهری، تفاوت معنی داری بین آن ها وجود دارد.

بخش شناخت و پرسش‌نامه و تحلیل شاخص‌های عینی و ذهنی، مجموعاً میزان پایداری منطقه ۴ شهر اردبیل به تفکیک شاخص‌های مطرح شده به شرح جدول ۲۰ می‌باشد. شایان ذکر است که عدد ۱ به معنای پایداری خیلی کم و عدد ۵ به معنای پایداری خیلی زیاد می‌باشد.

مسائلی هم چون نبود هرگونه امکانات سطح بالا و مناسب بهداشتی - درمانی، کمبود خدمات تجاری، کمبود خدمات دسترسی و حمل‌ونقل، کمبود فضای عمومی و سبز و همچنین آلودگی‌های محیطی هم چون وجود سر و صدای ناشی از فعالیت‌های ساختمانی و بوی بد فاضلاب‌ها در پایین بودن کیفیت محیط شهری در منطقه ۴ تأثیر زیادی داشته است. براساس مطالعات

جدول ۲۰: میزان پایداری منطقه ۴ شهر اردبیل به تفکیک شاخص‌ها

ابعاد پایداری	شاخص‌ها	میزان پایداری				
		۵	۴	۳	۲	۱
زیست محیطی	وجود پارک‌های محله‌ای			*		
	برخورداری محله از فضای سبز و فضای باز کافی				*	
	وجود فضای سبز به صورت سلسله مراتبی				*	
	عدم وجود آلودگی (هوا، آب و خاک و...)			*		
	رعایت بهداشت و پاکیزگی محله				*	
اجتماعی و فرهنگی	تفکیک اولیه در داخل منازل					*
	باز یافت زباله از طریق تفکیک و فروش		*			
	وجود تعاملات اجتماعی قوی میان ساکنین (به خصوص روابط همسایگی)	*				
	سطح پایین جرایم و برقراری امنیت			*		
	نظارت اجتماعی ساکنین			*		
	وجود فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی (برای گروه‌های مختلف سنی)				*	
	وجود هویت فرهنگی یا تاریخی در محله			*		
	احساس تعلق ساکنین به محله				*	
	احساس مسوولیت ساکنین در قبال حفاظت از محله خود				*	
	توجه به میراث‌های تاریخی و فرهنگی محله				*	
اقتصادی	حضور فعال زنان، کودکان و سالمندان در فضای عمومی محله	*				
	مشارکت ساکنین در تصمیم‌گیری و اجرای برنامه‌های مربوط به محله				*	
	حضور فعالیت‌های مناسب شبانه				*	
	وجود قشرهای مختلف اقتصادی (سطوح درآمدی مختلف)				*	
	خودکفایی منطقه (تامین نیازهای روزانه ساکنین)				*	
	درآمدزایی منطقه			*		
	اشتغال ساکنین			*		
	تامین مسکن مناسب برای اقشار مختلف			*		
	وجود تراکم برای جلوگیری از اشتغال زمین			*		
	طراحی مناسب برای کاهش مصرف انرژی			*		
کالبدی	وجود کاربری در مقیاس هر محله		*			
	وجود خدمات عمومی (مدارس، درمانگاه و...)			*		
	وجود مرکز محله قوی و پانچگویی نیازهای محلی در هر محله	*				
	رعایت سلسله مراتب دسترسی			*		
	وجود فضای پیاده و مخصوص دوچرخه در سراسر منطقه			*		
	حداقل دسترسی‌های سواره در داخل منطقه			*		
	حمل و نقل عمومی مناسب		*			
	تامین زیرساخت‌های مناسب (تاسیسات و تجهیزات شهری)			*		
مدیریت مناسب آب و فاضلاب			*			

پیشنهادات

- ایجاد کتابخانه‌ها در سطح محلات؛
- افزایش فضاهای ورزشی؛
- تغییر کاربری عناصر ناهمخوان منطقه به فعالیت‌های گذران اوقات فراغت؛

نهایتاً اینکه در ارتباط با ارتقاء کیفیت محیط منطقه شهر اردبیل توصیه می‌شود که به پیشنهادات زیر توجه شود:

راهکارهای بهبود وضعیت دسترسی و حمل‌ونقل

- استفاده از اراضی مناسب به عنوان یکی از مکان‌های مستعد برای ایجاد فضاهای گردشگری؛
- ایجاد، گسترش و پیش‌بینی امکانات تفریحی مناسب و متناسب در محلات محروم در یک افق زمانی ۱۰ ساله.

- افزایش ظرفیت پارکینگ‌های ساختمانی از طریق تغییر کاربری‌های بلااستفاده تجاری؛

راهکارهای بهبود روند زندگی

- تقویت بافت‌های فرهنگی محله‌ای و نه فرمانطقه‌ای، از طریق افزایش کاربری‌های فرهنگی در سطح محلات؛
- توجه بیشتر به ایجاد فضاهای عمومی و مرکز محلاتی که تعاملات رو در رو و چهره به چهره میان شهروندان را فراهم می‌کند؛

- کاهش بار فعالیتی برخی میادین از طریق انتقال برخی از کاربری‌های فرمانطقه‌ای به نواحی دیگر؛

- تقویت سیستم حمل‌ونقل عمومی (مانند B.R.T) با سرویس‌دهی در سطح منطقه؛

- بازسازی مشارکت محله‌ای در محلات و استفاده از آن‌ها به عنوان الگویی برای سایر محلات؛

- توجه به تأثیر طرح‌های محدوده طرح ترافیک بر ایجاد ترافیک در سایر مناطق و تبدیل خود محلات به پارکینگ؛

- افزایش حس مکان و همبستگی اجتماعی و وابستگی مکانی ساکنین محلات؛

- پالایش کیفی و فضایی و عملکردی منطقه در بخش‌هایی که تمرکز کاربری‌های فرمانطقه‌ای زیاد است.

راهکارهای بهبود و افزایش خدمات تفریحی و گذران اوقات فراغت

- ارتقاء کیفیت سکونت محلات و تقویت هویت مسکونی آن‌ها؛

- تجهیز فضاهای عمومی و سبز منطقه به انواع تجهیزات ورزشی و تفریحی؛

- بهبود شیوه جمع‌آوری و دفع زباله‌های شهری در سطح محلات

- افزایش سینماها و فرهنگسراها در بخش‌های شمالی و غربی منطقه؛

پی‌نوشت

1-Policy maker's perspective
2-Cognitive-Psychological Perspective

3-Empirical Research Perspective

منابع

-براتی، ن و کاکوند، ا.، ۱۳۹۲. ارزیابی تطبیقی کیفیت محیط سکونت شهری با تأکید بر تصویر ذهنی شهروندان (مطالعه موردی: شهر قزوین)، نشریه هنرهای زیبا، معماری و شهرسازی: ۱۸ (۳). ص ۳۲-۲۵.
https://jfaup.ut.ac.ir/article_51315.html
-تقوایی، ع.ا.، معروفی، س. و پهلوان، س.، ۱۳۹۱. ارزیابی تأثیر کیفیت محیط شهری بر روابط اجتماعی

-ارژنگ، ه.، ۱۳۹۰. سنجش کیفیت محیط شهری در منطقه شش تهران، طرح مدیریتی برای شهرداری تهران (مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران)، پایان نامه کارشناسی ارشد، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه خوارزمی. ۲۰۰ ص.
-بحرینی، ح.، ۱۳۸۶. فرایند طراحی شهری، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ ۴، ۴۸۲ ص.

- شهروندان مورد مطالعه، محله آبکوه شهر مشهد، نقش جهان: (۱)۳. ص ۴۳-۵۴
<https://bsnt.modares.ac.ir/article-2-6106-fa.html>
- رفیعیان، م.، مولودی، ج و پور طاهری، م.، ۱۳۸۹، سنجش کیفیت محیط شهری در شهرهای جدید، مطالعه موردی شهر جدید هشتگرد، برنامه ریزی و آمایش فضا: (۳)۱۵. ص ۱۹-۳۷
<http://ensani.ir/fa/article/304050>
- رنجبرنیا، ب.، ضرابی، ا.، علی زاده، ج.، کاملی فرد، م. ج و احمدیان، م.، ۱۳۹۴. ارزیابی سطح رضایت شهروندان از کیفیت محیط شهری (نمونه موردی: مناطق شهری ده گانه کلان شهر تبریز)، جغرافیا و برنامه ریزی شهری: (۵۱)۱۹. ص ۲۱۹-۱۹۳
<http://ensani.ir/fa/article/340268>
- رنجبرنیا، ب.، علی زاده، ت.، بابایی اقدم، ف. و علی زاده، ج.، ۱۳۹۳. ارزیابی کیفیت محیط زندگی در روستا- شهرها از دیدگاه ساکنین براساس تکنیک های مبتنی بر منطق فازی (مطالعه موردی: روستا- شهر اصلاندوز)، ص ۷۴-۵۹
<https://www.sid.ir/fa/JOURNAL/ViewPaper.aspx?ID=227544>
- سویزی، ا.، غفاری، م. و مجیدی، م.، ۱۳۹۴. ارزیابی کیفیت محیط شهری و نقش آن در ارتقاء میزان رضایت شهروندان (نمونه موردی: منطقه ۱۰ شهر اصفهان)، اولین کنگره تخصصی مدیریت شهری و شوراهای شهر، -Das, D., 2008. Urban quality of life: A case study of Guwahati. Social Indicators Research, 88(2), p. 297-310. www.researchgate.net/publication/225862552
- Kahana, E., Lovegreen, L., Kahana, B. and Kahana, M., 2003. Person, environment, and person-environment fit as influences on residential satisfaction of elders. Environment and behavior, 35(3), p. 434-453.
- Lang, J., 2002. Creating Architectural Theory: Role of Behavioural Sciences in Environmental Design, John Wiley and Sons Ltd Press, New York, United States, 352 p.
- Lotfi, S., Mollaei, A.F., Azimi, A., Ziari, K. and Mousavi, M., 2011. Spatial Analyze of Regional Disparities Between Central and Border Regions of Iran, Journal of Advances in Developmental Research, 2(1), p. 81-97.
- ساری، مرکز همایشهای توسعه ایران، ۱۰ ص.
[/https://civilica.com/doc/271511](https://civilica.com/doc/271511)
- صرافی، م.، ۱۳۷۹. شهر پایدار چیست؟ فصلنامه مدیریت شهری: ۴. ص ۱۳-۶
<https://www.noormags.ir/view/fa/magazine/number/48146>
- شهرداری اردبیل، ۱۳۹۲. گزارش سالیانه شهرداری اردبیل، ۵۴ ص.
- مشکینی، ا.، مؤذن، س. و نوروزی، مصطفی، ۱۳۹۴. سنجش کیفیت محیط شهری در شهرهای کوچک استان آذربایجان شرقی، دو فصلنامه پژوهش های بوم شناسی شهری: (۲)۶. ص ۳۲-۱۷.
<http://ensani.ir/fa/article/355578>
- مهندسین مشاور پارس آریان راود، ۱۳۹۲. برنامه توانمندسازی سکونتگاه های غیررسمی و اقدامات توانمندسازی اجتماعات آن ها با تاکید بر بهسازی شهری اردبیل با دیدگاه شهرنگر، جلد ۱، ۲۲۰ ص.
- صرافی، م. و محمدی، ع.، ۱۳۹۶. سنجش کیفیت محیط شهری مطالعه موردی: محله های شهر برازجان، دانش شهرسازی: (۱)۱. ص ۳۷-۵۴.
https://upk.guilan.ac.ir/article_2799.html
- ویسی، ط.، ۱۳۹۵. تحلیل کیفیت محیط شهری منطقه دو شهر ایلام، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه ریزی شهری، موسسه آموزش عالی باختر- ایلام، ۱۵۰ ص.
- Bonaiuto, M., Fornara, F. and Bonnes, M., 2003. Indexes of perceived residential environment quality and neighbourhood attachment in urban environments: a confirmation study on the city of Rome. Landscape and urban planning, 65(1-2), p.41-52.
<https://www.researchgate.net/publication/222249746>
- Brown, A.L., 2003. Increasing the utility of urban environmental quality information. Landscape and Urban Planning, 65(1-2), p.85-93.
www.researchgate.net/publication/222012435
- Carp, F.M., Zawadski, R.T. and Shokrkon, H., 1976. Dimensions of urban environmental quality. Environment and Behavior, 8(2), p. 239-264.
https://jhgr.ut.ac.ir/article_68380.html?lang=en

- Liang, B. and Weng, Q., 2001. Assessing Urban Environmental Quality Change of Indianapolis, United States, by the Remote Sensing and GIS Integration, *IEEE Journal of Selected Topics in Applied Observation and Remote Sensing*, 4(1), p. 43-55.
<https://www.researchgate.net/publication/224170419>.
- Marans, R.W., 2003. Understanding environmental quality through quality of life studies: the 2001 DAS and its use of subjective and objective indicators. *Landscape and Urban Planning*, 65(1-2), p. 73-83.
<https://www.researchgate.net/publication/222399264>.
- Moser, G., 2009. Quality of life and sustainability: Toward person-environment congruity, *Journal of Environmental Psychology*, 29(3), p. 351-357.
- Pacione, M., 1984. Evaluating the quality of the residential environment in a high-rise public housing development. *Applied Geography*, 4(1), p. 59-70.
www.semanticscholar.org/paper/Evaluating-the-quality-of-the-residential-in-a-Pacione.
- Pacione, M., 2003. Urban environmental quality and human wellbeing—a social geographical perspective. *Landscape and urban planning*, 65(1-2), p. 19-30.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0169204602002347>
- Pal, A.K. and Kumar, U.C., 2005. Quality of Life (QoL) concept for the evaluation of societal development of rural community in West Bengal, India. *Asia-Pacific Journal of Rural Development*, 15(2), p. 83-93.
<https://dl.uswr.ac.ir/bitstream/Hannan/141265/1/9789811369575.pdf>
- Rossouw, S. and Pacheco, G., 2012. Measuring non-economic quality of life on a sub-national level: A case study of New Zealand. *Journal of Happiness Studies*, 13(3), p. 439-454.
- Santos, L.D. and Martins, I., 2007. Monitoring urban quality of life: The Porto experience. *Social Indicators Research*, 80(2), p. 411-425.
- Van Poll, R., 1997. *The Perceived Quality of Urban Environment: A Multi-Attribute Evaluation*, Unpublished doctoral dissertation, University of Groningen.

